

6. Куроєдова Д., Плешакова Н. Державний бюджет України в умовах воєнного стану. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA», (February 24, 2023; Singapore, Singapore)*. 2023. С. 47-51.

7. Бондарук Т.Г., Бондарук О.С., Мельничук Н. Ю. Державний борг України та видатки бюджету на його обслуговування. *Статистика України*. 2018. № 1. С. 30-39. URL: <https://su-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/169/148>

Приймак Павло Ігорович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»;
науковий керівник:
Коляда Тетяна Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник, доцент кафедри публічних фінансів;
Державний податковий університет

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Соціальний захист є важливим компонентом державної політики України, спрямованим на забезпечення належного рівня життя громадян, зокрема найбільш вразливих верств населення. Як складова соціальної політики, він забезпечує фінансову підтримку та надання соціальних послуг, зокрема через систему пенсій, допомоги по безробіттю та інші соціальні виплати [1, с. 42]. Важливість соціального захисту полягає в гарантуванні економічної безпеки громадян у складних життєвих ситуаціях, таких як втрата працездатності, старість чи безробіття.

Основною метою цієї системи є забезпечення соціальної стабільності та попередження бідності, що стає особливо актуальним в умовах економічної кризи та війни. Для реалізації цієї політики в Україні функціонує широка нормативно-правова база, що включає національні закони та міжнародні стандарти. Конституція України закріплює право громадян на соціальний захист, який охоплює пенсійне забезпечення, соціальні виплати та допомогу в разі безробіття, інвалідності або втрати годувальника.

Основними нормативними актами, що регулюють сферу соціального захисту, є закони «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про пенсійне забезпечення» та «Про соціальні послуги». Особливе значення має закон «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», який визначає мінімальні розміри соціальних виплат.

На міжнародному рівні Україна активно інтегрує принципи соціального захисту, закріплені у відповідних міжнародних договорах та конвенціях. Серед найважливіших є акти Організації Об'єднаних Націй та Міжнародної організації праці. Угода про асоціацію з Європейським Союзом також передбачає адаптацію національного законодавства до європейських стандартів у сфері соціального захисту, що сприяє гармонізації соціальної політики України з міжнародними практиками. Зміни в національній правовій системі, зумовлені євроінтеграційними процесами, сприяють підвищенню рівня соціального захисту та покращенню доступу до соціальних послуг. Особливо важливим є забезпечення рівних прав на соціальний захист для всіх категорій населення, зокрема осіб з інвалідністю, літніх людей та внутрішньо переміщених осіб. Таким чином, правова база соціального захисту в Україні враховує як національні особливості, так і міжнародні стандарти, що забезпечує розвиток цієї сфери в умовах сучасних викликів.

Війна в Україні значно загострила проблеми системи соціального захисту, викликавши безліч викликів і нових ризиків для її функціонування. Один із основних викликів – це збільшення кількості людей, які потребують державної допомоги, зокрема внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, осіб з інвалідністю, а також громадян, які втратили роботу або житло. Соціальна система зіткнулася з необхідністю адаптації до умов постійної кризи, що потребує швидкого та гнучкого реагування на нові потреби населення [2, с. 27]. Війна також загострила проблеми фінансування соціальних програм, що ускладнює їх ефективне функціонування.

Сучасні технології соціальної підтримки в умовах військового стану відіграють вирішальну роль у забезпеченні оперативної допомоги населенню. Одним із ключових елементів є впровадження цифрових платформ для надання соціальних послуг, що дозволяє автоматизувати процеси оформлення соціальних виплат та зменшити бюрократичні затримки. Наприклад, електронні сервіси, такі як єдиний реєстр соціальних виплат, дозволяють громадянам швидше отримати допомогу без необхідності фізичної присутності в органах соціального захисту. Важливим є також розвиток мобільних додатків для відстеження статусу заявок на соціальні послуги, що підвищує прозорість і довіру до системи.

Фінансування соціальних програм залишається одним із головних викликів, оскільки війна суттєво знизила економічні можливості держави [3, с. 201]. Зниження ВВП та збільшення витрат на військові потреби призвели до обмеження ресурсів, доступних для соціальних потреб. Проблеми з фінансуванням спричиняють затримки у виплатах та неефективність деяких програм. Однак, перспективи покращення фінансування можуть бути пов'язані з міжнародною фінансовою допомогою та грантами, а також з модернізацією податкової системи для забезпечення стабільного надходження коштів до бюджету. Необхідно також підвищити ефективність використання наявних ресурсів, зокрема через оптимізацію програм соціального захисту та зменшення дублювання функцій різних органів.

Особливості соціального захисту населення під час воєнного стану характеризуються необхідністю оперативного реагування на нові виклики, спричинені військовою агресією, та специфікою надання соціальної допомоги у надзвичайних умовах. Війна внесла суттєві зміни в систему соціальної підтримки, змусивши державу адаптувати механізми реагування на зростаючі потреби населення. Зокрема, зросла кількість людей, які потребують екстреної соціальної допомоги, таких як внутрішньо переміщені особи, ветерани, родини військовослужбовців, а також особи, які втратили роботу або житло внаслідок бойових дій. Основною специфікою надання соціальної допомоги під час війни є її цільовий характер. Держава надає пріоритет підтримці тих громадян, які постраждали внаслідок бойових дій, і впроваджує нові соціальні програми для їхньої підтримки. Зокрема, були прийняті нові постанови, які регулюють виплати внутрішньо переміщеним особам та родинам військових, що загинули чи були поранені на фронті. Це включає адресні грошові виплати та компенсації за втрачене житло. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) займають особливе місце в системі соціального захисту під час воєнного стану. Їхня кількість постійно зростає, що змушує уряд адаптувати програми підтримки до нових масштабів міграції. Для цих осіб передбачено спеціальні виплати на проживання, компенсації за оренду житла, а також соціальні послуги, спрямовані на інтеграцію ВПО в нові громади. Однак, через обмежені ресурси та складність координації, не всі внутрішньо переміщені особи можуть отримати необхідну допомогу вчасно.

Екстрена соціальна допомога під час війни стала ключовим елементом підтримки населення. В умовах воєнного стану держава змушена швидко реагувати на надзвичайні ситуації, зокрема через спрощення процедур надання соціальних послуг та запровадження механізмів прискореного розгляду заяв. У деяких випадках допомога надається протягом декількох днів після звернення, що значно прискорює процес отримання підтримки в порівнянні з мирним часом. Впровадження сучасних технологій, таких як електронні реєстри соціальних виплат та мобільні додатки, дозволяє знизити бюрократичні бар'єри та підвищити прозорість процесу надання соціальної допомоги [4, с. 257]. Це дає змогу оперативніше надавати підтримку вразливим групам, мінімізуючи затримки у виплатах. Проте впровадження цих технологій потребує вдосконалення, оскільки в умовах війни інфраструктура в деяких регіонах зруйнована або перебуває в критичному стані, що ускладнює доступ до електронних послуг.

Перспективи розвитку соціального захисту населення в Україні значною мірою залежать від процесу модернізації системи відповідно до європейських стандартів. Євроінтеграція України передбачає адаптацію соціальних політик до норм ЄС, що включає підвищення ефективності соціальних послуг, забезпечення рівних прав та соціальних гарантій для всіх громадян [2, с. 30]. Однією з ключових реформ є посилення адресності соціальної допомоги, що дозволить

спрямовувати ресурси на підтримку найбільш вразливих верств населення, таких як внутрішньо переміщені особи, люди з інвалідністю та багатодітні сім'ї.

Одним із пріоритетів розвитку соціального захисту є перехід на цифрові платформи та електронне урядування у соціальному секторі. Впровадження сучасних інформаційних технологій, таких як електронні реєстри отримувачів соціальних послуг та автоматизація процесів надання соціальної допомоги, значно підвищує ефективність та прозорість системи. Цифровізація дозволяє зменшити навантаження на соціальних працівників та прискорити обробку заявок громадян, що в умовах воєнного стану є критично важливим. Наприклад, запуск єдиної платформи для реєстрації та отримання соціальних послуг спрощує доступ до допомоги для внутрішньо переміщених осіб [1, с. 45]. Інтеграція недержавних організацій у систему надання соціальних послуг є ще одним важливим аспектом модернізації. Залучення громадських та благодійних організацій до співпраці з державними установами дозволяє ефективніше надавати соціальну допомогу. Недержавні організації відіграють важливу роль у забезпеченні соціальних послуг, особливо в умовах обмежених державних ресурсів під час війни [5, с. 17].

Фінансування соціальних програм також потребує удосконалення. Для забезпечення стабільності соціальної системи необхідно запровадити нові підходи до формування бюджетів, а також залучення міжнародної фінансової допомоги. В умовах економічної кризи, спричиненої війною, Україна повинна розробити ефективні стратегії оптимізації використання наявних ресурсів, що допоможе забезпечити стійкість соціальних програм.

Основні проблеми соціального захисту населення в Україні та шляхи їх вирішення мають кілька аспектів, що потребують уваги та негайного вдосконалення. Однією з ключових проблем є необхідність кодифікації законодавства у сфері соціального захисту. Наразі існує фрагментована нормативно-правова база, що включає в себе численні закони та підзаконні акти, які часто дублюються або суперечать один одному. Відсутність єдиного Соціального кодексу ускладнює правозастосування, що, в свою чергу, знижує ефективність системи соціального захисту. Запровадження такого кодексу дозволить уніфікувати підходи до забезпечення соціальних прав громадян і полегшити координацію між різними органами, які займаються наданням соціальних послуг.

Проблеми фінансування соціальних програм є однією з найгостріших тем у сфері соціального захисту. Війна суттєво вплинула на економічну спроможність держави, що призвело до зниження надходжень до бюджету і, відповідно, до скорочення видатків на соціальні програми. Більшість цих програм є ресурсоемними, і в умовах дефіциту коштів не завжди вдається забезпечити стабільне фінансування соціальних виплат. Важливим шляхом вирішення цієї проблеми є залучення міжнародної фінансової допомоги, а також оптимізація витрат шляхом перегляду пріоритетів у розподілі коштів.

Одним із ключових напрямків вдосконалення соціальної системи є підвищення адресності соціальної допомоги. Наразі в Україні значна частина соціальних виплат здійснюється за принципом універсальності, без врахування індивідуальних потреб і фінансового стану отримувачів. Це призводить до того, що багато громадян, які фактично не потребують допомоги, отримують її на рівні з малозабезпеченими. Запровадження більш адресного підходу дозволить спрямувати ресурси на підтримку найбільш вразливих верств населення і таким чином підвищити ефективність витрачання державних коштів. Це передбачає ретельний аналіз соціально-економічного стану отримувачів допомоги та запровадження системи моніторингу й контролю за наданням соціальних послуг.

Слід також зазначити, що недоліки системи соціального захисту ускладнюються через відсутність належної інфраструктури для надання соціальних послуг, особливо у сільській місцевості та віддалених регіонах. Це обмежує доступ до соціальної допомоги для значної частини населення. Розвиток сучасних технологій, таких як електронне урядування і цифрові платформи для надання соціальних послуг, може значно покращити ситуацію. Впровадження цих технологій дозволить автоматизувати процеси, зменшити кількість бюрократичних процедур і спростити доступ до допомоги для громадян, які цього потребують.

Вважаємо, що розвиток соціального захисту є ключовим завданням державної політики, а його вдосконалення потребує комплексного підходу. Це передбачає як впровадження цифрових технологій, так і залучення недержавних організацій до системи соціальних послуг. Успішна реалізація цих заходів сприятиме забезпеченню соціальної стабільності, підвищенню якості життя громадян та адаптації системи соціального захисту до сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Длухопольський О., Козар А. Аналіз бюджетних витрат на соціальний захист: виклики пандемії COVID-19. *Вісник економіки*. 2022. № 3. С. 38-64. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.038>.
2. Підлипна Р. П., Смочко В. Ю. Фінансова підтримка соціальної сфери України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2020. № 38. С. 25-31.
3. Коляда Т. А., Мороз О. О. Бюджетне фінансування соціальних послуг в Україні: особливості та перспективи розвитку. *Бізнес Інформ*. 2019. № 10. С. 199-206. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-10_0-pages-199_206.pdf.
4. Юрчик Г. М., Білан С. А. Соціальні витрати в Україні: структурні та динамічні особливості фінансування та вплив на соціальну безпеку. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2021. № 2. С. 251-263.

5. Василик О. М. Соціальний захист населення як важливий компонент державного управління. *Інновація: аспекти управління, виробництва та послуг* : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Тернопіль, 28 березня 2019 р., С. 17-18.

Прозоров Юрій Володимирович,
*науковий співробітник відділу економічної теорії;
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

ІНСТИТУЦІЙНА КОНЦЕНТРАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ РОЗВИТКУ: ДОСВІД КОНВЕРГЕНЦІЇ ЄС ДЛЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Конвергенція старих та нових країн ЄС – це достатньо комплексний та складний процес структурних зрушень та інституційної адаптації. Але як резюмують своє дослідження О. Пищуліна та В. Юрчишин, «механізми конвергенції розглядаються керівництвом Євросоюзу як ключовий інструмент відновлення стійкого зростання економіки, підвищення добробуту громадян, а також посилення інтеграційних процесів у Євросоюзі» [1, с.18]. Т. Бурлай дійшла висновку, що сама «євроінтеграція стала мультисистемним інститутом розвитку постсоціалістичних країн ЄС» [2, с.94].

Як було показано нами раніше [3], державні банки розвитку мають достатній інституційний вплив у нових країнах-членах ЄС, зокрема, у Чехії (*NRB Development Bank* та Болгарії (*BDB Development Bank*). Більш традиційною для регіону Центральної та Східної Європи є дуальна зв'язка державних банківських інституцій: у Польщі (банк розвитку *Bank Gospodarstwa Krajowego* + універсальний *PKO Bank Polski*), у Румунії (універсальний комерційний банк *CEC Bank* для кредитування МСП + спеціалізований *EximBank*), в Угорщині (*MFB Development Bank* + *Export-Import Bank*), у Словаччині (*Slovak Guarantee and Development Bank* + експортно-імпортний *EXIMBANKA SR*).

В процесі концентрації інститутів розвитку нові країни члени-ЄС з регіону Центральної та Східної Європи (ЦСЄ) насамперед орієнтувалися на історичний дуже успішний повоєнний приклад системи банків розвитку Німеччини, які працюють як на рівні земель, так і на федеральному рівні. Головним державним фінансовим інститутом розвитку у Німеччині є Кредитна установа з відбудови *Kreditanstalt für Wiederaufbau* (KfW) створена у 1948 році як основний інституційний важіль кредитування відбудови у ФРН після Другої світової війни в рамках плану Маршалла.

При цьому Міністерство економіки ФРН, як писав, аналізуючи специфіку німецького підходу до участі державних банків у повоєнній відбудові, Е.Шонфельд, було і залишається «міністерством-опікуном KfW, яке давало йому вказівки щодо пріоритетів, які слід надавати різним видам інвестицій.